

Narodne nošnje Lovinca

Vrkljan, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:645489>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Maja Vrkljan

Narodne nošnje Lovinca

Završni rad

Pula, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Maja Vrkljan

Nardone nošnje Lovinca

Završni rad

JMBAG: 0303086146, izvanredni student

Studijski smjer: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Predmet: Metodika likovne kulture

Znanstveno područje: umjetničko

Znanstveno polje: likovna umjetnost

Znanstvena grana: likovna pedagogija

Mentor: doc.art dr.phil. Aleksandra Rotar

Pula, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidatkinja za prvostupnicu _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Narodna nošnje Lovinca koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

1. UVOD	1
2. LOVINAC	3
2.1. POVIJEST LOVINCA	4
2.2. ZNAMENITOSTI LOVINCA	6
2.3. TURIZAM	14
3. FOLKLOR	15
4. NARODNE NOŠNJE	19
4.1. ŽENSKA NARODNA NOŠNJA	21
4.2. MUŠKA NARODNA NOŠNJA	29
5. ZAKLJUČAK	39
6. LITERATURA	41

SAŽETAK

Narodne nošnje predstavljaju dio kulturne baštine hrvatskog naroda s neobično širokim rasponom različitih nošnji koje su povezane s načinom života te reflektiraju društvene i kulturne posebnosti.

Narodne nošnje Lovinca su vrlo raznolike i bogato izrađene i izraz su likovnog shvaćanja i odražavaju razne povijesne utjecaje. Po načinu odijevanja prepoznavalo se odakle dolaze osobe, koji je njihov socijalni status, jesu li oženjeni, zaručeni i koja prigoda se slavi. Dugotrajan proces izrade odjevnih predmeta bio je isključivo ženski posao, a započinjao je uzgojem tekstilnih biljaka; bilo je potrebno puno znanja i vremena kako bi se od vune, dobila nit kojom se dobivala tkanina za izradu ruha.

U završnoj je fazi izrade bio proces ukrašavanja ruha i do punog izražaja dolazi kreativnost koja je vidljiva u svakom detalju.

U ovom ću radu detaljnije opisati mušku i žensku narodnu nošnju Lovinca te njihovu važnost nekad, a i dan danas.

Ključne riječi: *Lovinac, Hrvatska, narodne nošnje.*

SUMMARY

National costumes represent part of the cultural heritage of the Croatian people with an unusually wide range of different costumes which are connected with the way of life and reflect social and cultural peculiarities. The folk costumes of Lovinac are very diverse and richly made and are an expression of artistic understanding and maintain various historical influences. By the way they were dressed, it was recognized where a person came from, what was their social status, whether they were married, engaged and what occasion was being celebrated.

The long process of making clothes was exclusively women's work, and it started with the cultivation and time to get the thread from wool which was used to make fabric for making clothes. In the final stage of production, there was the process of decorating the robe, and the creativity that is visible in every detail that comes to its full expression.

In this paper I will describe in more detail the men's and women's folk costumes of Lovinac, and their importance before and even today.

Keywords: *Lovinac, Croatia, folk costumes.*

1. UVOD

Tema ovoga rada su narodne nošnje Lovinca, istraživano područje je današnja općina Lovinac s pripadajućim selima, a obuhvaćeno je razdoblje od početka 20. stoljeća do danas. Rad je temeljen na analizi postojeće literature, terenskom istraživanju te osobnom iskustvu življenja na prostoru Like, odnosno Lovinca.

Lika je jedna od naših pokrajina koje su u vremenu od 13. st. do danas doživjele velike promjene, mirnije stanje bilo je do 15. st. U početku 16. st. Lici su se približili Turci, koji su je u sljedećih dvadesetak godina nastojali osvojiti. Stanje naselja na području između Une i Velebita prati se od početka 13. st. Od toga vremena pa do dolaska Turaka postoje spomenici pisani latinicom ili hrvatskom glagoljicom. Spomenici se nisu sačuvali iz svih krajeva toga područja u podjednakom ili razmjernom broju. Najviše ih je ostalo sa područja gdje su se nalazili posjedi Frankopana, koji su svoje isprave čuvali na daljim i sigurnijim lokacijama. Riječ je o ispravama o posjedovanjima u gatskoj, buškoj i ličkoj župi, ali se u tim arhivima pronašlo i isprava drugih porodica između Une i Velebita.

Danas se Likom zove zemljište između južnog Velebita, Une, gornje Korane, Male Kapele, južnog dijela Velike Kapele i visova Velebita. Sa zapada se uspinje visoki Velebit koji počinje od Senja te se pruža pored mora jugoistočnim smjerom, omeđujući Liku gotovo sa cijele njene južne strane.

SI.1. Geografska karta Hrvatske;

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6f/Lika_%28i_Primorje%29.png,

nepoznati autor. Pristupljeno dana: 21.1.2022.

2. LOVINAC

“Općina Lovinac je mala i napredna općina koja se potpuno orijentirala na razvoj gospodarstva zasnovanog na održivom turizmu i poljoprivredi. Danas se u općini Lovinac provode brojni domaći i međunarodni projekti. Ukupan razvoj općine Lovinac pomno je planiran i njezin razvoj odvija se prema smjericama i mjerama programa strateškog razvoja.”¹ (*Internetski izvor: lovinac.hr*)

“U cilju što većeg očuvanja svojih prirodnih resursa, kulturnih i tradicijskih vrijednosti, općina je, u suradnji s brojnim međunarodnim organizacijama, pokrenula projekt održivog razvoja ruralnog turizma zasnovanog na vrednovanju naslijeđa jer upravo ono što je do nedavno bilo kočnica ekonomskog razvoja: malo stanovnika, disperzija naselja, male poljoprivredne površine i nerazvijena poljoprivreda, danas je postalo najveća komparativna prednost općine Lovinac.”² (*Internetski izvor: lovinac.hr*)

Lika je oduvijek bila jedno od najatraktivnijih područja Hrvatske, a s Velebitom, najimpresivnijim hrvatskim planinskim masivom, čistim vodama, čistim tlom, očuvanim krajolikom i malim brojem stanovnika predstavlja i jedno od najatraktivnijih područja za razvoj tradicijske poljoprivrede i planinskog turizma.

¹Internetska stranica: <https://www.lovinac.hr/> Općina Lovinac, pristupljeno: 21.1.2022.

²Internetska stranica: <https://www.lovinac.hr/about> Općina Lovinac, pristupljeno 21.1.2022.

2.1. POVIJEST LOVINCA

Kako saznajemo iz izvora na internetskoj stranici: (<https://www.lovinac.hr>), Hrvati u lovinački kraj dolaze u prvoj polovini sedmog stoljeća kao saveznici bizantskog cara Heraklija, s ciljem da sruše avarsku moć. No, vrijeme dolaska Hrvata na ove prostore ne obiluje materijalnim ostacima, stoga je vrlo teško danas utvrditi što se događalo u stoljećima nakon njihova dolaska, a prema anonimnoj predaji, Hrvati su na prostore Hrvatske došli pod vodstvom braće Hrvat, Klukas, Lobelos, Kosences i Muhlo, te sestara Tuga i Buga.

1932. godine Lovinac dobiva prvu telefonsku mrežu, izgradnja pruge 1925. donijela je novi gospodarski zamah lovinačkom kraju. U Lovincu je djelovao športski klub "LOŠK", a osniva se i kulturno-umjetničko društvo "Hrvatski sokol" u kojem su djelovale tri sekcije: glazbena, folklorna i književna.

U narodu se govori da su tijekom svoje povijesti Lovinčani pokazali više umijeća u trgovini i politici, dok su se Ričićani i Svetoročani isticali kao visoki časnici i znanstvenici. Lovinčani su često sudjelovali i na najvećem sajmu gospodarstva Hrvatske u to vrijeme – Zagrebačkom velesajmu. Natjecalo se u penjanju na stup visine 15 m, bućanju, kuglanju, bacanju kamena s ramena, skokovima te hrvanju. Natjecanja su se održavala u središtima sela, nedjeljom i blagdanom. Bućanje su svi stanovnici prihvatili kao najrašireniji sport, a bućalo se u rundu pića ili janje.

O imenu Lovinac postoji i legenda koja je živa u tradiciji lokalnog stanovništva; priča o petero braće (Klukas, Lovelos, Kosenec, Muhlo i Hrobatos) i dvije sestre (Tuga i Buga) koji su doveli Hrvate na jug i naselili se na podvelebitskom području, s obje njegove strane. "Smatra se da je jedan od petero braće, Lovelos, kao rodovski starješina, sa svojom pratnjom izabrao baš područje današnje lovinačke općine, razvio zajednicu i stvorio uvjete za nastanak grada imena Lovynez, danas Lovinac."³(Internetski izvor: [lovinac.hr](https://www.lovinac.hr))

³Internetska stranica: <https://www.lovinac.hr/about> Općina Lovinac, pristupljeno: 21.1.2022.

Imena lokaliteta dolazila su i od karakterističnog oblika ili položaja, poput zaselka Vagan, koje podsjeća na drvenu posudu s malim i okruglim dnom, a izdignutim i izvedenim stranicama, koja je bila mjera za žito.

O porijeklu imena brdo Zir, spomenika prirode, postoje dvije predaje. Prva, da je brdo služilo kao osmatračnica tijekom ratnih razdoblja, jer je bilo idealno mjesto za kontroliranje Ličkog polja i puta Udbina-Ploča-Mogorić-Ribnik koji je tada bio najvažnija prometnica.

Druga predaja govori o tome da je svojom ljepotom uvijek mamio poglede putnika, odnosno izazvao – zurenje.

Sl. 2. Brdo Zir- spomenik prirode; <https://veseli-izleti.com/hodanje/71-brdo-zir-cerovacke-spilje-i-kanjon-rijeke-krupe-jednodnevni-izlet-2>; nepoznati autor.

Pristupljeno: 21.1.2022.

2.2. ZNAMENITOSTI LOVINCA

1. Spomenik na Ruci

Spomenik uz cestu između Svetog Roka i Lovinca na takozvanoj "Ruci"; na spomen-ploči u sklopu spomenika piše: *"Ovaj spomenik podiže društvo "Sveto brdo" fonda Pere Rukavine iz Kanade, za sve one koji su dali svoj život za domovinu Hrvatsku iz župa: Sv. Rok, Ričice i Lovinac. Neka im je vječna slava i hvala. Počivali u miru božjem. Ljeta Gospodnjeg 4. 8. 2004."*

Sl. 3. Spomenik na Ruci za one koji su dali život za domovinu Hrvatsku

Fotografirala: Marijana Pavelić

2. Tulove grede

Tulove grede su čudnovati krški fenomen i nalaze se u Parku prirode Velebit. Tulove grede stjenoviti su greben izrazito strmih kukova izgrađen od vapnenačkih stijena, dužine oko 1 km, te s najvišim vrhom 1120 mnv. Ovu kršku formaciju čine tornjevi, stupovi i pukotine (žljebovi, točila). Južnim podnožjem grebena prevladava travnati dolac - Dolac poda Tulom.

Sl. 4. Tulove grede- krški fenomen na Velebitu

Fotografirala: Marijana Pavelić

3. Planinarenje na "Svetom Brdu" i "Babinom vrhu."

Sl. 5. Sveto Brdo- planinarenje; <https://veseli-izleti.com/planinarenje/24-sveto-brdo-2-najvisi-vrh-velebita-jednodnevni-izlet>. Autor: Picasa, Pristupljeno 3.2.2022.

Sl. 6 Babin Vrh- planinarenje, <https://www.summitpost.org/babin-vrh-babino-jezero/143309>. Autor: Aleksandar Gospić. Pristupljeno: 3.2.2022.

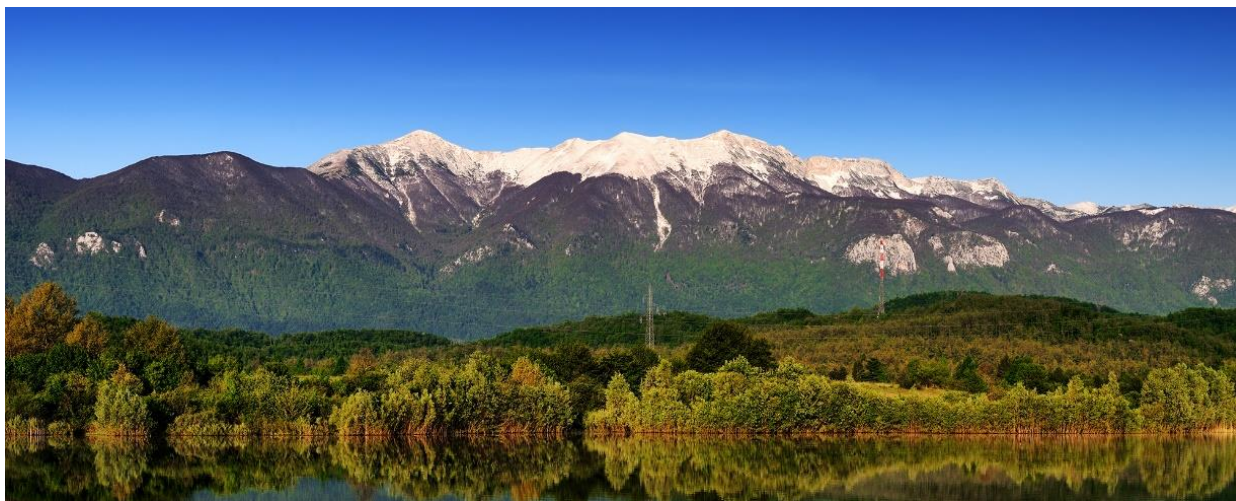
4. Dani Ličkog krumpira

“Dani ličkog krumpira je gastro manifestacija koja se u općini Lovinac odvija posljednje subote u rujnu od 2013. godine. Lički krumpir zaštićen je oznakom zemljopisnog podrijetla te, kao takav, uz kvalitetu svog sastava koja je uvjetovana tradicijom i podnebljem na kojem se uzgaja, spada u proizvode koji su apsolutno poželjni na hrvatskom tržištu te tržištu Europske unije. Središnji događaj Dana ličkog krumpira je gastro manifestacija unutar koje se održava prezentacija kulinarskih vrijednosti krumpira, uz degustaciju. Priprema se tradicionalno ličko jelo - "pole", od različitih sorti krumpira, a vrhunac natjecanja je ocjenjivanje i odabir najbolje sorte za pripremu ličkih pola. Osim gastro dijela, održava se i izbor najtežeg i najneobičnijeg krumpira, različite igre za djecu te kulturno umjetnički i zabavni program. Manifestaciju upotpunjuju izlagači domaćih proizvoda, konzumnog i sjemenskog krumpira, sredstava za ekološki prihvatljivu zaštitu.”⁴(Internetski izvor: lovinac.hr)

⁴ <http://www.lovinac.hr/page/manifestacije-na-podrucju-opcine-lovinac>

5. Velebit

Park prirode Velebit kao područje s naglašenim prirodnim, znanstvenim, kulturnim, odgojno-obrazovnim i turističko-rekreativnim vrijednostima namijenjen je posjećivanju i razgledavanju. Posjećivanjem i razgledavanjem nije dopušteno ometati obavljanje gospodarske i drugih dopuštenih djelatnosti te nanositi štetu prirodi, kulturno-povijesnim i drugim vrijednostima Parka prirode. Zbog veličine područja, javna ustanova «Park prirode Velebit» odlučila je turistički iskoristiti nekoliko najatraktivnijih lokacija koje već od prije bilježe znatan broj posjeta. Velebit je zbog svoje veličanstvenosti jedan od hrvatskih narodnih simbola, pojavljuje se u domoljubnoj pjesmi "Vila Velebita", ali i mnogi drugi pjesnici pišu o Velebitu.

Sl. 7 Park prirode Velebit; <https://zadar.travel/hr/istrazi/nacionalni-parkovi/northern-velebit-national-park>. Autor: Aleksandar Gospić. Pristupljeno: 10.2.2022.

Davor Prpić- Velebit

*"Siv kamenit
ponosit i lijep
zelen
šumovit
gord i slijep još ponešto drugo
Zvonjava ovaca i klepke krava
a na vrhu kapa od magle
Penjanje
spuštanje
Pokoje bistro vodeno oko
pokriveno srebrnim odsjajem
prostrana plandišta
zatavljeni prevoji
poneko točilo
Dolje
duboko
u dodiru s morem
gdje dere bura
i prska posolica
izrasta Velebit
u svojoj gordosti
Ima li u nama
bar nešto skriveno
od te ljepote i ljubavi"*

(Iz zbirke Svjetlost ognjišta, Senjsko književno ognjište, Senj, 1993.)

Pjesma Vila Velebita je hrvatska domoljubna popijevka. Postoji više inačica s manjim razlikama, a ovo je jedna od njih:

Vila Velebita

*Oj ti vilo, vilo Velebita,
Ti našeg roda diko,
Tvoja slava jeste nama sveta,
'Tebi Hrvat kliko:
Ti Vilo Velebita!
Ti našeg roda diko!
Živila, premila,*

*Živila, premila,
Živila, oj premila,
Ti vilo svih Hrvata.
Velebite, vilovito stijenje,
Ja ljubim tvoje smilje.
Ljubim tvoga u gorici vuka,
I onoga- Ličkog hajduka.
Ti vilo Velebita,
Ti našeg roda diko!
Živila, premila,
Živila, premila,
Živila, oj premila,
Ti vilo svih Hrvata!*

Pjesma je najvjerojatnije spjevana nakon ilirskog preporoda, u drugoj polovici 19. stoljeća, a prvi put javno izvedena 1882. godine u Zagrebu na proslavi dvadesete obljetnice Hrvatskog pjevačkog društva "Kolo".

Tekst pjesme *Vila Velebita*: <https://likaclub.eu/mitski-pojam-vila-velebita/>, autor nepoznat. Pristupljeno: 10.2.2022.

Nisu se smjele izvoditi ni tiskati sve do osamostaljenja Hrvatske 1991. godine, no ipak su se pjevale često, ali potajno, poput drugih starih pjesama: "*Ustani bane*", "*Oj, hrvatska mati*"... Danas, nakon više od sto godina nastanka, "*Vila Velebita*" i dalje spada u najpopularnije hrvatske domoljubne popijevke.

Tekst i glazba su prvi put zabilježeni u "*Hrvatskoj pjesmarici*" Vjekoslava Klaića, 1893. godine. Klaić je dobio prvu strofu i melodiju od Senjanina Vjenceslava Novaka, koji ih je zapisao onako kako se tada pjevalo u Senju.

Dan danas autor "Vile Velebita" je nepoznat iako je kroz povijest bilo raznih nagađanja. Stihovi su se pripisivali pjesnicima Danilu Mediću ili Lavoslavu Vukeliću, dok neki izvori tvrde da je glazbu napisao skladatelj Mijo Majer.

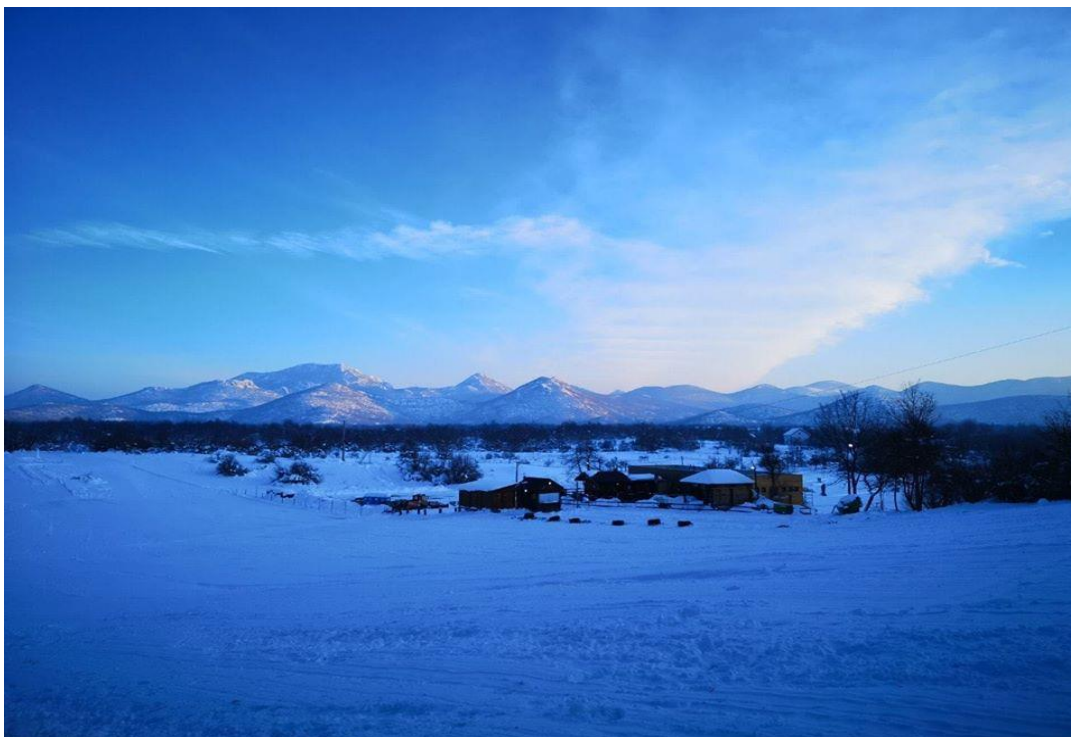
6. Cvituša

U općini Lovinac uređeno je i otvoreno popularno sanjkalište na brdu Cvituša koje je dugo 100 metara, a široko 130 metara. Specijalizirano je za sanjkanje i učenje prvih skijaških spustova, a uz sanjkanje i skijanje izletišta ima i gastronomsku ponudu unutar drvene kućice "Medin bar."

Sl. 8 Brdo Cvituša- sanjkalište i gastronomija restorana "Medin bar"

Fotografirala: Marijana Pavelić

Sl. 9 Brdo Cvituša za sanjkalište

Fotografirala: Marijana Pavelić

2.3. Turizam

Lika postaje zanimljiva destinacija za turiste koji žele istražiti nove krajeve i otkriti neistražene predjele, od ponude aktivnog turizma biciklizam je razvijen na gotovo svim destinacijama u regiji, dok je preostala ponuda ovisna o geografskom položaju destinacije kao i o godišnjem dobu u kojem se na određeno područje dolazi. Danas je sve popularniji *trekking* ili *trail utrke*, planinsko trčanje na označenim stazama, kao i planinarenje te penjanja na Velebit ili posjet špiljama. Lika je za goste uvijek atraktivna i pravi je izazov jer u svojoj unutrašnjosti krije savršen teren za aktivni odmor.

3. FOLKLOR

Svaka zemlja na svijetu ima svoj folklorni izričaj kroz ples, glazbu, književnost, ritmove ili likovnu umjetnost. Kroz folklor se vidi povijest i tradicija te zemlje pa se umjetnost bilo kojeg vremena ne može zamisliti bez elemenata folklor. Folklorni ples u Hrvatskoj je iznimno sačuvan i zahvaljujući tome imamo ga priliku često gledati povodom različitih događanja. Folklor ima svoje specifične kostime, odnosno narodne nošnje. Uz narodne nošnje i muziku koju najčešće izvode gajde, tamburice, harmonika te zborovi, folklorni ples je izrazito zanimljiv svim uzrastima. Danas u Hrvatskoj ima različitih folklornih grupa koje se bave prenošenjem folklor na mlađe generacije, a najčešće se uči upoznavanjem različitih plesova iz svih dijelova Hrvatske.

HKUD Vrilo Lovinac je folklorna skupina osnovana 2010. godine. Ličko kolo, tanac i krivo kolo tri su najpoznatija kola koja su se plesala u Lici. Ličko je kolo snažno, dinamično i uglavnom se pleše bez glazbene pratnje, ali osjećaj za ritam, izmjena položaja i tempa kojim se pleše, tabanje nogama o tlo te zveckanje ženskog nakita djeluju poput glazbe.

Tanac, još poznat kao rvacki ili mišnjača, izrazito je naporan ples koji zahtijeva izraženu individualnost plesača i njihove improvizacije.

Sl. 10 Formacija za kolo tanac, <http://www.ucilisterab.hr/hr/tanac>. Nepoznati autor. Pristupljeno: 10.2.2022.

Osnovno Ličko kolo je prožeto elementima u kojima do izražaja dolazi izdržljivost plesača i plesačica, koji su kroz ples pokazivali svoju snagu i spremnost za brak. U to vrijeme ples je bio način pokazivanja i dokazivanja vitalnosti i snage, gdje su se kola znala plesati satima; djevojke su time pokazivale da će moći rađati djecu, raditi u kući i polju, a mladići su visokim skokovima pokazivali svoju muževnost.

U davnim danima kolo se plesalo mirno, bez skakanja, noge su se povlačile po zemlji i išlo se s noge na nogu, no kasnije se mijenja stil plesanja pa se u plesu znalo "đipnuti" te je ličko kolo postalo poznato kao i "đikac".

Ličko kolo se pleše u smjeru kazaljke na satu gdje je iznimno važno držanje plesača. Naime, svaki je plesač morao izgledati uspravno i lijepo u svakom pogledu, jer se ljepota samog kola naročito ogledala u vrtnji u lijevu i desnu stranu, a kad bi najbolji mladić stao vrtjeti djevojku, svi bi prestali plesati i pažnja bi bila usmjerena na par u vrtnji.

Sl. 11 Formacija ličkog kola, <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/licko-kolo-ples-bez-glazbe/> . Nepoznati autor. Pristupljeno 10.2.2022.

U zatvorenom kolu svi plesači su jednako važni, dok kolo otvorenog tipa ima svog vođu ili "kolovođu" koji određuje smjer i način kretanja te tempo plesa. Kolovođa, kojeg još zovu i *zapovjednik*, *arambaša*, *vođa*, postoji samo kod ličkog kola. Uloga kolovođe oduvijek je bila iznimno važna; on vodi kolo, određuje izmjenu koraka i daje ritam cijelom kolu. Kolovođa je morao biti najbolji plesač u selu, rječit, veseljak, zabavljač i dobar pjevač, zbog čega je opjevan u mnogim stihovima poput; "Kolovođa kolo vodi-takav se ne rodi."

Kolovođa je bio taj koji je započinjao pjesmu i ples, i zato je morao imati dobar sluh, glas i osjećaj za ritam. Kada bi započeo kolo, kolovođa bi nagovarao momke: "*Hajde, momci u kolo!*" ili "*Ajmo zeru poigrati!*" Svojim povicima nastojao je uskladiti korak plesača, a nakon povika "*Desna!*" plesači bi udarili desnom nogom prema sredini kola i time ujednačili korak. Vođa je mogao kolo i zaustaviti: "*Ustavi, ne valja. Pazi svak' na sebe!*," i uz prijetnju: "*Pazi, ne kvari, iza'ćeš mi van!*" Ako bi vođa pretjerao, netko bi

mu iz kola dovikao: "E jes' neki, 'ko bi te sluša!", a katkad bi neki plesač kao ispriku doviknuo: "Ja pokvari!"

Zapovijedima "življe", "ljuljaj", "hop", "širi", "pazi", "vozi, vozi" i drugim izrekama potiče življe i skladnije plesanje, a može odrediti i kad je kolu kraj.

Znalo se plesati pred nečijom kućom, na cesti, raskrižju, a neki su kola plesali kroz cijelo selo, pa preko mosta do prvog, drugog, trećeg zaselka te bi se potom vraćali natrag, penjali na brijeg i opet vraćali. Što je kolo bilo veće, to je kolovođa bio ponosniji na svoje kolo, a ako se kolo plesalo na obične dane, u kolo su se hvatali najčešće mladi.

Svaka je prigoda bila dobra za ples; plesalo se na sajmovima, zborovima, svetkovinama, svatovima, a kada bi momak zaprosio djevojku, plesalo je i do stotinu ljudi. Neke od najpoznatijih pjesama koje su se opjevala za kolo su: kukunješče, okreni se moje kolo malo.

4. NARODNE NOŠNJE

"Narodna nošnja je naziv za tradicijsku i povijesnu odjeću koje uglavnom postoje unutar pojedinih regija, država ili članova neke skupine poput etničke skupine ili skupine neke struke. Prve narodne nošnje se pojavljuju krajem 15. stoljeća, i sastoje se od košulje, suknje, pregače, marame, prsluka, hlača, obuće, kape i pojasa. Vrste narodnih nošnji se mogu podijeliti na kontinentalnu, planinsko-priobalnu i nošnje u priobalju." ⁵ (Bakrač I. *Narodna nošnja Like Smiljan i okolna sela.*)

Narodna nošnja postoji obično u dvije verzije: nošnja za radne dane i svečana nošnja koja je često bila zahtjevno izvedena te uključuje ponekad i tipične kape.

Odjeća je također otkrivala razne informacije o osobi koja ju nosi, a to su:

- iz koje regije je odjeća
- iz kojeg je sela
- iz kojeg je gospodarskog sloja

- socijalni status u zajednici
- jesu li slobodni ili oženjeni
- prikaz žalosti za preminulom osobom
- povod – večera, sveta misa, obična nedjelja, vjenčanja, pričesti, krizme i druge svečanosti.

Raznolikost nošnje pojedinih lokalnih, regionalnih i etničkih zajednica uvjetovana je i ekološkim razlozima, jer je nastala od sirovina koje nudi priroda: lan, konoplja, pamuk, vuna, svila, koža, krzno, perje i sl. Narodne nošnje u Hrvatskoj odlikuju se materijalnom raznolikošću i brojnošću oblika i upravo su primjer tradicijske pojave opstojnosti. U prvim desetljećima 20-og stoljeća, hrvatsko seljaštvo se stilom odijevanja odvajalo od ostalog pučanstva, a ženska nošnja se održala do sredine stoljeća.

⁵Bakrač I. *Narodna nošnja Like Smiljan i okolna sela*. Hrvatski sabor kulture.

Tako je npr. odjeća jadranskih primoraca i otočana morala krojem, oblikovanjem i sastavom biti prikladna blagoj mediteranskoj klimi, prisiljenih na zaštitu od planinske hladnoće; široki opanak *kapičar* bio je prikladan za prašnjavu i blatnjavu panonsku ravnicu, a elastični je opanak *oputaš* prilagođen krškim uvjetima. U pojedinim dijelovima odjeće mogu se naslutiti daleki odbljesci povijesno-umjetničkih stilova: antičke (rimske) tunike u košulji dalmatinskog zaleđa; gotike u kroju istarskoga ruha; renesanse u jadranskoj bluzi s uresom od bijeloga veza i šivane čipke; baroka na posavskim prslucima i zimskim ogrtačima.

Bakrač I., u knjizi "*Narodne nošnje Like Smiljan i okolna sela*", pobliže nam objašnjava osnovne dijelove narodne nošnje: ženska i muška košulja te muške gaće nisu bili krojeni rezanjem tkanine, već arhaičnim načinom sastavljanja širine platna, pa se oblikovanje postizalo naknadnim nabiranjem. Uz gaće širokih nogavica i košulju

nošenu preko pojasa, muškarci su još odijevali kratke prsluke, zimi i kratke kapute urešene gajtanim, te duge bijele suknene kabanice sa šarenim aplikacijama. Noge su omatali platnenim povezima (*obojci*) i obuvali opanke sa širokom kapicom, a glavu pokrivali pustenim šeširom. Ženska se odjeća sastojala od platnene košulje dugačke do gležnja ili koljena, cjelovite ili razdijeljene u struku, te sprijeda opasane pregačom. Košulja i pregača bile su bogato dekorirane tkanim ukrasima u boji. Uz suknene ili kožne prsluke žene su se kitile ogrlicama od koralja, staklenih zrnaca ili zlatnicima, a glava se obvezno pokrivala rupcem, ispod kojega se ponegdje nosio i poseban čvrsti podložak, prekriven dekorativnom kapicom.

4.1. ŽENSKA NARODNA NOŠNJA

Ako se prisjetimo svježine ličkih ljeta, a posebice hladnih i snježnih zima, jasno je zašto se nekadašnja odjeća radila od vune. Narodna nošnja se sastoji od više slojeva, posebice ženska.

Sl.12. Ženska podsuknja/košulja narodne nošnje

Fotografirala: Marijana Pavelić

Kod ženske nošnje važno mjesto zauzima košulja, koja predstavlja gornje ruho i doseže do koljena; košulja se izrađivala od domaće lanene ili konopljine tkanine. Na prsima, oko vrata i na rukavima bogato se ukrašavala vezom, koji se kasnije zamjenjuje kupovnom čipkom.

Sl. 13. Suknja i pojas ženske narodne nošnje

Fotografirala: Marijana Pavelić

Suknja se izrađivala od vune koja se bojala, a pri dnu suknje je bio materijal imitacije pliša koji je bio obojan u drugu boju.” Pojas u nošnji nije samo odjevni predmet, već je predstavljao simbol ženske časti i dostojanstva i izrađivao se od lana u više boja.”⁶ Svaki vez na pojasu je dolazio do izražaja. Između boja bio je provučen bijeli konac, između smeđe i narančaste boje bijeli se konac pleo s gornje i donje strane, dok između ostalih boja konac ide najviše po gornjoj površini lana.

⁶Ivanković I., Šimunović V. (2001.) *Hrvatske narodne nošnje/ Croatian national costumes*. Multigraf d.o.o. Zagreb

Sl. 14. Pregača ženske narodne nošnje

Fotografirala: Marijana Pavelić

Ženska pregača se izrađivala od vune koja se izrađivala tehnikom klečanja na tkalačkom stanu. U bojama preteže smeđa s utkanim geometrijskim ornamentima crvene, žute, bijele, plave i zelene boje, uz ukras resa oko cijele pregače raznobojnim suknom i gajtanima. Pregača je ukrašena raznim motivima koji se zrcale: točkice, crte, s, x, strelice i oblik puzzle. Točkice i crte razdvajaju veće motive i omogućuju im da dođu do izražaja.

Sl. 15. Prsluk ženske narodne nošnje

Fotografirala: Marijana Pavelić

Prsluk kratkih rukava izrađivao se od finije tkanine ili baršuna u crnoj boji s bogatim zelenim ukrasnim obrubom oko ovratnika i uz krajnji rub tkanine, odnosno prsni dio

prsluka. Motiv koji se tkao na prsluk bila je dvodijelna pletenica koja je s lijeve i desne strane bila obrubljena valovitim crticama.

Sl. 16. Ženska torba narodne nošnje

Fotografirala: Marijana Pavelić

Ženska torba je izrađena od vune koja se ukrašavala istim bojama kao pregača, a naramenica torbe je izrađena od čvršćeg i finijeg materijala vune i ukrašena je većinom motiva s pregače.

Torba je ukrašena raznobojnim kvadratićima: crvenim, tamno crvenim, plavim, zelenim i žutim, koji daju efekt tkanja vodoravno i okomito, dok je gornji dio torbe ukrašen s tri čvora iz kojih vise rese u crvenoj i zelenoj boji.

Jedan čvor resa je s lijeve strane, jedan u sredini i jedan s desne strane, što se "zrcali" i na donjem dijelu torbe te dobivamo likovnu simetriju. Zip torbe je ukrašen zlatnom tkaninom koja je dobivena od finijeg materijala, a okružen je čupavom, neobrađenom crvenom vunom.

Sl. 17. Opanci i čarape ženske narodne nošnje

Fotografirala: Marijana Pavelić

Raduš Ribarić J. je o izradi pojedinih predmeta pisala u knjizi Narodne nošnje Hrvatske, u kojoj saznajemo da su se opanci izrađivali od kože, tehnikom prepletanja, a potplata se izrađivala od drva i ovčjih oputa za malu petu. Opanci su se radili od čvrste niti biljnog podrijetla: na otkrojenu komad kože uz rub se probuše rupe kroz koje se provlačila nit na način da se najprije svezao vrh toliko koliko se htjelo prekriti gornji

dio stopala, te potom prepletalo, a po sredini se prepletalo tri čvora. Opletali su se i povišeni zapetak (peta) i ostavljali duži trakovi kojima se opanak vezao oko gležnja.

Čarape su se izrađivale od crne vune te su se ukrašavale vodoravnim motivima u zlatnoj, ružičastoj, plavoj i crvenoj boji. Čarape su se kopčale s unutrašnje strane sa zlatnim zipom, na pet igala u glatkom nizu očica.

Sl. 18. Ženska marama narodne nošnje

Fotografirala: Marijana Pavelić

Ženska marama, još nazivana i rubac, izrađivala se od bijelog platna kvadratnog oblika te je ukrašena motivom koji podsjeća na djetelinu. Kosa se plela u dvije pletenice koje bi se omotale oko glave ili nisko na zatiljku i učvrstile ukosnicama. Preko tako uređene kose stavljala se marama, presložena u trokut, a njezini krajevi slobodno su padali niz prsa ili bi se vezali pod bradom ili na zatiljku.

Sl. 19. Kompletna ženska narodna nošnja

Fotografirala: Marijana Pavelić

4.2. MUŠKA NARODNA NOŠNJA

Muška narodna nošnja, kao i ženska, također je primjer slojevitog odijevanja, a u svakodnevnim prigodama nosi se jednodijelna platnena lanena bijela košulja.

Sl. 20. Košulja muške narodne nošnje.

Fotografirala: Marijana Pavelić

Muška košulja s izrađivala od lana, s detaljima na prsima i oko rukava koji su se dobivali heklanjem i ukrašavali košulju sa po dva reda s desne i lijeve strane, koje su odvajali gumbi.

Sl. 21. Prsluk muške narodne nošnje

Fotografirala: Marijana Pavelić

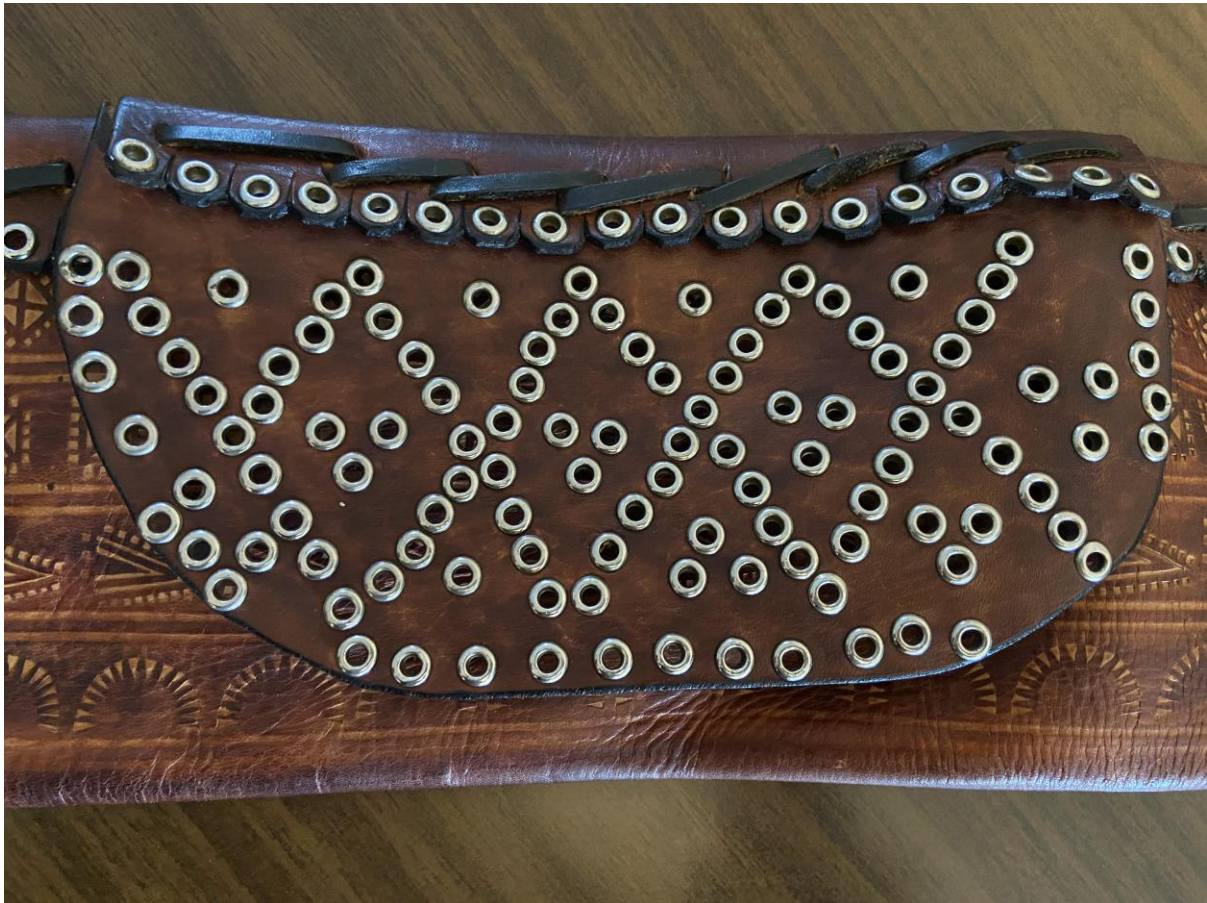
Prsluk se izrađivao od finije tkanine odnosno baršuna, a ukrašavao se gumbima koji su bili "neorganizirano" raspoređeni te su davali efekt likovne simetrije, a također su bili s lijeve i desne strane; pri dnu prsluka tkao se rub kojim se dobivao efekt džepa. Prsluk se bojava u tamno plavu boju koja se dobivala od biljke *Isatis tinctoria*.

Sl. 22. Hlače muške narodne nošnje

Fotografirala: Marijana Pavelić

Hlače su se radile od finije vune u crnoj boji te su se ukrašavale apstraktnim ukrasom na nogavicama, u crvenoj boji koja se dobivala od biljke broćike i kocelj.

Sl. 23. Muški pojas/ torbica narodne nošnje

Fotografirala: Marijana Pavelić

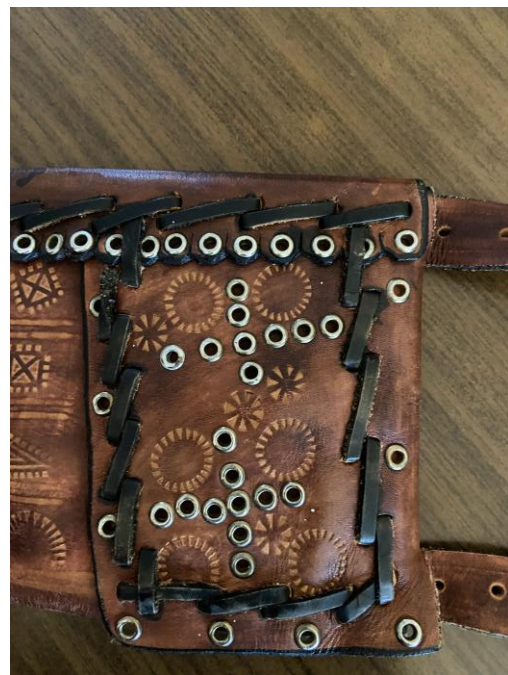
Pojas je izrađen od kože s metalnim detaljima neodređenog oblika. Unutrašnjost pojasa je ukrašena raznolikim oblicima koji su se dobivali grebanjem kože, za dobivanje svjetlije nijanse. Prvi i drugi red imaju oblik piramide iz ptičje perspektive, treći red je ukrašen strelicama koje pokazuju u desno, a okružene su malim kvadratićima. Četvrti red je ukrašen simbolom potkove sastavljene od malih trokutića.

Sl. 24. Detalji s muškog pojasa

Fotografirala: Marijana Pavelić

Krajevi pojasa su ukrašeni crnom kožom i malim metalnim krugovima, desna strana je više ukrašena, i to metalnim krugovima i grebanjem kože u obliku cvijeta i kruga sastavljenima od malih trokutića.

Sl. 25. Detalji pojasa s lijeve i desne strane.

Fotografirala: Marijana Pavelić

Sl. 26. Muški pojas u cijelosti

Fotografirala: Marijana Pavelić

Sl. 27. Muški opanci i čarape

Fotografirala: Marijana Pavelić

Muški opanci, kao i ženski, izrađivali su se od kože, tehnikom prepletanja kojom se dobivao efekt pletenice. Opanci su se izrađivali od čvrste niti biljnog podrijetla i ovčjih oputa. Muške čarape su se izrađivale od vune u njenoj prirodnoj boji (žučkasta), za razliku od ženskih koje su bile ukrašene različitim motivima i bojama.

Sl. 28. Lička kapa

Fotografirala: Marijana Pavelić

Kada spomenemo Liku i narodne nošnje, prvo što nam pada na pamet je prepoznatljiva lička kapa. Kapa se izrađivala od vune u crnoj i crvenoj boji, iza se ukrašavala dugim debelim crnim rubom.

Sl. 29. Lička kapa

Fotografirala: Marijana Pavelić

Sl. 30. Kompletna muška narodna nošnja.

5. ZAKLJUČAK

Narodna nošnja krije u sebi tragove značajnih povijesnih događanja koja su u prošlosti zadesila Liku te ostavila svoj trag u oblikovanju nošnji. Osim što je narodna nošnja jedno od najbitnijih obilježja Like, ona je i likovni odraz ljepote prirodne okoline, kulturno povijesnih utjecaja i tadašnjeg načina života.

Likovne značajke i likovna komponenta imaju dublji smisao kada se priča o narodnim nošnjama, svaka boja i detalj ruha imali su svoju ulogu kroz životne cikluse, od djetinjstva, zaruka pa sve do zrele dobi i udovištva. Narodne nošnje nam pružaju uvid u život naših baka, djedova i naših roditelja.

“Bojanje tkanina je u većini slučajeva prilično kompliciran proces, jer se nipošto ne svodi samo na to da se materijale uroni u boju. Pri bojanju tkanina obavezno se mora koristiti i sredstvo za fiksaciju boje što omogućava da se boja čvrsto primi za tkaninu i da ne odlazi u doticaju s vodom.”⁷

Iako sam rodom iz Like, tijekom pisanja ovog rada naučila sam nove stvari o svom kraju i o značaju narodnih nošnji. Najzanimljiviji su mi načini na koji su se dobivale razne boje od biljaka (npr. za dobivanje zelene boje koristila se biljka *echinacea purpurea*, a za dobivanje plave boje koristio se cvijet *inula helenium*), zatim način heklanja te snalaženje u korištenju stvari koje su im tada bile dostupne, a koje se danas mogu kupiti već gotove.

⁷Ivelja-Dalmatin A., Bagur V., Muraj A., Njavro M., Vranješ M., Vukelić M., Vukšić J. (2001.) *Hrvatske narodne nošnje*. Turistička naklada d.o.o., Zagreb

Lektorirao: Željko Cvrtila

IZJAVA O DOPUŠTENJU KORIŠTENJA FOTOGRAFIJA

Marijana Pavelić

Maja Vrkljan

Predmet: izjava

Ja, Marijana Pavelić izjavljujem da dopuštam Maji Vrkljan da koristi moje fotografije u korist svog završnog rada pod nazivom *Narodne nošnje Lovinca* bez novčane naknade.

Zagreb, 20.6.2022.

Maja Vrkljan

Marijana Pavelić

6. LITERATURA

1. Bakrač I. *Narodna nošnja Like Smiljan i okolna sela*. Hrvatski sabor kulture
2. Ivelja- Dalmatin A., Bagur V., Muraj A., Njavro M., Vranješ M., Vukelić M., Vukšić J. (2001.) *Hrvatske narodne nošnje*. Turistička naklada d.o.o. Zagreb
3. Ivanković I., Šimunić V. (2001.) *Hrvatske narodne nošnje/ Croatian national costumes*. Multigraf d.o.o. Zagreb.
4. Raduš Ribarić J. (1975.) *Narodne nošnje Hrvatske*. Zagreb: spektar
5. <https://www.lovinac.hr/> Pristupljeno stranici: 12.2.2022., 13.2.2022., 3.3.2022., 7.3. 2022.

Internetski izvori:

Sl.1 https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6f/Lika_%28i_Primorje%29.png

Geografska karta Hrvatske. Pristupljeno 21.1.2022.

Sl. 2: <https://veseli-izleti.com/hodanje/71-brdo-zir-cerovacke-spilje-i-kanjon-rijeka-krupe-jednodnevni-izlet-2>

Brdo Zir- spomenik prirode. Pristupljeno: 21.1.2022.

Sl. 5: <https://veseli-izleti.com/planinarenje/24-sveto-brdo-2-najvisi-vrh-velebita-jednodnevni-izlet>

Sveto Brdo. Pristupljeno: 3.2.2022.

Sl. 6: <https://www.summitpost.org/babin-vrh-babino-jezero/143309>

Babin vrh. Pristupljeno: 3.2.2022.

Sl. 7: <https://zadar.travel/hr/istrazi/nacionalni-parkovi/northern-velebit-national-park>

Park prirode Velebit. Pristupljeno: 10.2.2022.

Sl. 10: <http://www.ucilisterab.hr/hr/tanac>

Ličko kolo tanac. Pristupljeno: 10.2.2022.

Sl. 11: <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/licko-kolo-ples-bez-glazbe/> Ličko kolo. Pristupljeno: 10.2.2022.

